

Олександр П. Тищенко
**РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК
ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ: СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ**

У статті здійснено порівняльний аналіз показників регіонального розвитку національних економік Польщі та України в 2005–2013 роках. Розкрито основні положення нової парадигми управління регіональним розвитком у Польщі, оцінено структурні зміни щодо зменшення регіональної нерівномірності в національній економіці цієї країни. Визначено напрями вдосконалення державної регіональної політики в Україні в контексті позитивного польського досвіду.

Ключові слова: регіональний розвиток; нерівномірність регіонального розвитку; управління регіональним розвитком; державна регіональна політика; державна стратегія регіонального розвитку.

Рис. 2. Табл. 2. Літ. 36.

Александр П. Тищенко
**РЕГИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЭКОНОМИК
ПОЛЬШИ И УКРАИНЫ: ОБЩЕЕ И РАЗЛИЧНОЕ**

В статье осуществлен сравнительный анализ показателей регионального развития национальных экономик Польши и Украины в 2005–2013 годах. Раскрыты основные положения новой парадигмы управления региональным развитием в Польше, оценены структурные изменения, характеризующие уменьшение региональной неравномерности в национальной экономике страны. Определены направления совершенствования государственной региональной политики в Украине в контексте позитивного польского опыта.

Ключевые слова: региональное развитие; неравномерность регионального развития; управление региональным развитием; государственная региональная политика; государственная стратегия регионального развития.

Oleksandr P. Tyshchenko¹
**REGIONAL DEVELOPMENT OF NATIONAL ECONOMIES
IN POLAND AND UKRAINE: COMMON FEATURES
AND DIFFERENCES**

The article carries out a comparative analysis of indicators of regional development of national economies in Poland and Ukraine during 2005–2013. The fundamental principles of the new paradigm of regional development management in Poland are presented, structural changes concerning the reduction of regional inequality within national economy are evaluated. The ways of improving the state regional policy in Ukraine in the context of the described positive Polish experience are defined.

Keywords: regional development; unbalanced regional development; regional development management; state regional policy; government strategy for regional development.

Постановка проблеми. Перетворення регіонального фактору на один з провідних у забезпеченні подальшого економічного розвитку супроводжується посиленням концентрації різних видів діяльності на обмежених територіальних утвореннях та регіональною асиметрією національних економік. Зазначені явища породжують низку соціально-економічних проблем (безробіття, масова міграція населення, погіршення рівня життя, деградація навколишнього середовища тощо), які потребують, через недовість ринкових регу-

¹ Vadym Hetman Kyiv National Economic University, Ukraine.

ляторів, активного втручання держави в процеси регулювання розвитку національних економік, з врахуванням специфіки окремих територій країни, тобто проведення ефективної державної регіональної політики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Динамічні зміни в національному економічному просторі різних держав, в т.ч. посилення регіональної нерівномірності, активізують останнім часом теоретичні та прикладні дослідження, спрямовані на формування нової парадигми управління регіональним розвитком, адекватної процесам, що відбуваються.

Проблеми регіонального розвитку, зокрема його нерівномірності та диспропорційності, обґрунтування й застосування різноманітних інструментів та підходів до здійснення державної регіональної політики є предметом досліджень сучасних польських (П. Войцик [36], Г. Гожелак [23], М. Козак [24], А. Олехніцька [25], А. Плошай [26], Ю. Скруп [33], М. Сметковський [34], А. Цешлік [21], Я. Шлахта [35] та ін.), а також вітчизняних вчених (М. Бутко [3], В. Василенко [5], З. Варналій [6], В. Воротін [7], М. Кизим [9], С. Романюк [15], І. Сторонянська [18], Л. Федулова [19], С. Шульц [20] та ін.).

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Теоретичні розробки науковців використовуються при визначенні підходів до стратегії та тактики управління регіональним розвитком національних економік. В Україні протягом значного періоду часу в основу державної регіональної політики було покладено принципи вирівнювання, які декларувалися в усіх стратегічних і нормативних документах, та й досі залишилися нереалізованими на практиці. Це спонукає звернутися до оцінки й аналізу тенденцій регіонального розвитку національних економік інших країн, зокрема Польщі, яка протягом останнього десятиліття демонструє найкращу динаміку серед усіх країн ЄС, має з Україною схожу структуру економіки та тісні економічні зв'язки.

Метою дослідження є встановлення загальних закономірностей, притаманних національним економікам, що обумовлені внутрішньокраїновою регіональною нерівномірністю економічного розвитку, оцінка тенденцій щодо регіональної концентрації та поляризації розвитку національних економік України та Польщі, обґрунтування нових концептуальних підходів до здійснення державної регіональної політики в Україні в сучасних умовах.

Основні результати дослідження. Національні економіки Польщі та України при їх розгляді через призму регіоналізації та ролі окремих територій у національному господарстві мають чимало спільного, а саме, яскраво виражену просторову нерівномірність, обмежену кількість регіонів-лідерів, на які припадає основна частка створюваного валового продукту, та в яких сконцентрована значна частина потенціалу країни, суттєвий відрив за показниками розвитку столиці і столичного регіону від інших регіонів тощо.

Перш за все, схожість національних економік Польщі і України проявляється в наявності так званих регіонів-«локомотивів» (по 4 у кожній країні), в яких сукупно виробляється понад 50% ВРП. За період 2005–2012 рр. ці регіони дещо зміцнили свої позиції, збільшивши сукупну частку у створюваному ВРП своїх країн: у Польщі – з 51,9 до 52,7%, в Україні – з 49,3 до 51,1%. Друга характерна риса – група сталих «аутсайдерів» (регіони з часткою менше 3%), які продовжують втрачати свою «вагу» в загальному рейтингу регіонів. Але, якщо в

Польщі таких утворень лише 5 (31,2% від загальної кількості), то в Україні — 15 (60%). Кількість же «середнячків» і в Польщі і в Україні є приблизно однаковою — 7 та 6 відповідно, але їх «внесок» у ВРП у Польщі значно більший (35,7%), ніж в Україні (24,2%). При цьому слід зауважити, що якщо в Польщі протягом аналізованого періоду їх частка залишається незмінною, то в Україні вона, так само як і в «аутсайдерів», має тенденцію до зменшення (рис. 1–2).

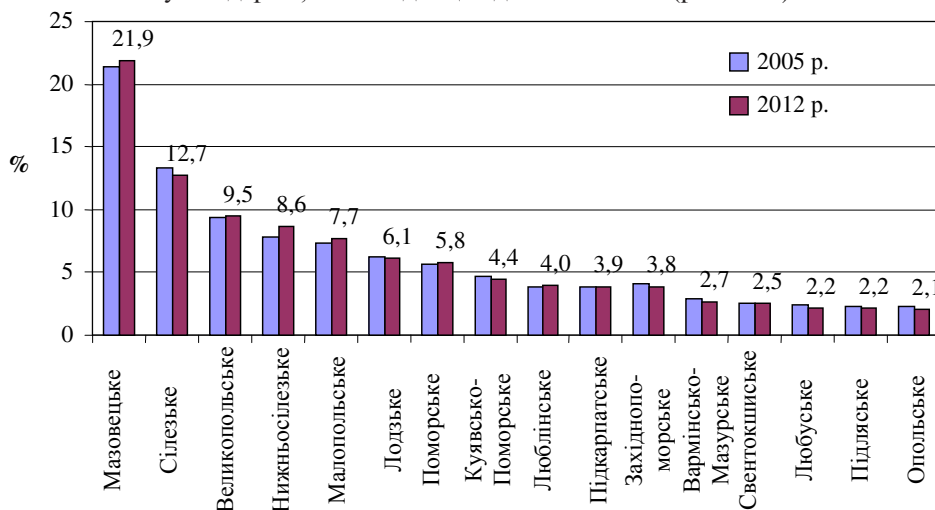

Рис. 1. Частка регіонів Польщі в створенні валового регіонального продукту, %, складено за даними [30, 32]

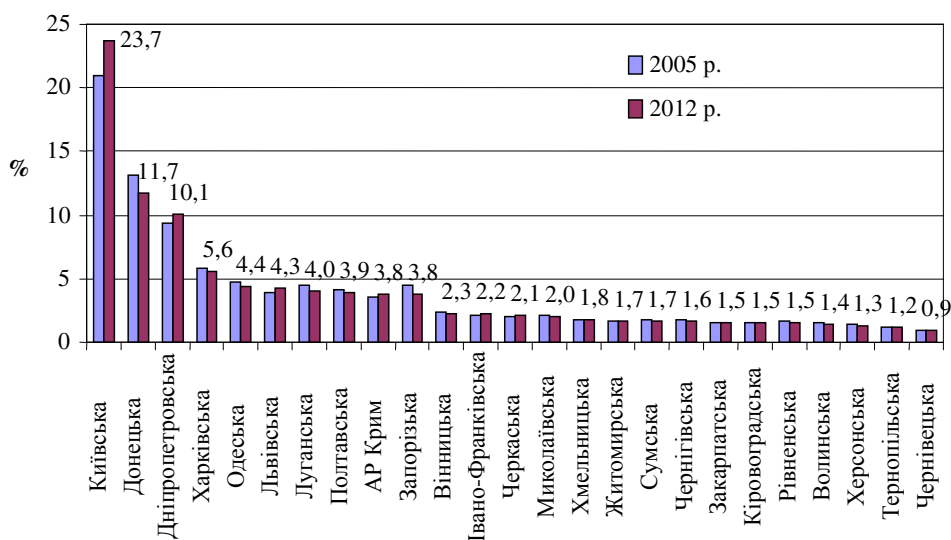

Рис. 2. Частка регіонів України в створенні валового регіонального продукту, %, складено за даними [4]

Результати аналізу свідчать про значно більший ступінь регіональної диференціації в національній економіці України порівняно з Польщею.

Підтвердженням цьому є той факт, що частка регіону у ВРП країни, що посідає перше місце (Столичний регіон — Київ та Київська область), у 26,3 рази перевищує частку регіону-аутсайдера (Чернівецька область). У Польщі цей розрив, між Мазовецьким і Опольським воєводствами, складає лише 10,4 рази. Значно вагомішою в Україні є й частка столиці (м. Києва) у створюваному ВРП країни — 18,9% (2012 р.), у той же час у Польщі (м. Варшава) вона дорівнює 12,9%.

Підґрунтям визначальної ролі регіонів-«локомотивів» у національній економіці є сконцентрований на їх території потенціал людських ресурсів та капіталу, а також витрат, що зумовлюють темпи та результативність економічного розвитку регіонів.

Проте результати аналізу динаміки окремих показників свідчать про прямо протилежні тенденції щодо концентрації економічного потенціалу в провідних регіонах Польщі та України. Характерною помітною ознакою регіонального розвитку Польщі у 2006–2013 рр. стало зменшення частки регіонів-«локомотивів» за всіма показниками, що аналізуються, крім частки економічно активного населення, яка залишилася незмінною. В Україні ж навпаки — процес концентрації ресурсів і витрат продовжується, за виключенням, як і у Польщі, параметру «економічно активне населення» (табл. 1).

Таблиця 1. Частка провідних регіонів Польщі та України в деяких загальнодержавних показниках, %*

Показники	Регіони Польщі ¹⁾			Регіони України ²⁾		
	2006	2013	зміна частки (+,-)	2006	2013	зміна частки (+,-)
Чисельність населення	42,2	42,3	+0,1	32,8	32,9	+0,1
Економічно активне населення	42,7	42,7	0,0	34,1	33,9	-0,2
Основні засоби	52,2	48,6 ³⁾	-3,6	45,1	45,8 ⁵⁾	+0,7
Капітальні інвестиції	52,7	48,3 ³⁾	-4,4	50,0 ⁴⁾	55,8	+5,8
Продукція промисловості (реалізована)	59,6	57,6	-2,0	55,3	57,8	+2,5
Валові витрати на науково-дослідну діяльність	63,0	59,3 ³⁾	-3,7	73,5	75,2	+1,7
Зайняті в науковій та дослідницькій діяльності	54,7	52,6 ³⁾	-2,1	72,6	76,6	+4,0

¹⁾ Сумарна частка Мазовецького, Сілезького, Великопольського, Нижньосілезького воєводств; ²⁾ Сумарна частка Столичного регіону (м. Київ та Київська область), Донецької, Дніпропетровської, Харківської областей; ³⁾ 2012 р.; ⁴⁾ 2007 р.; ⁵⁾ 2010 рік.

* розраховано і складено за даними [8; 10–14; 27; 29–32].

Зазначені процеси є наочним підтвердженням теоретичних положень концепції «центр-периферія» відомого регіоналіста Дж. Фрідмана щодо поглиблення нерівності між регіонами та посилення домінуючої ролі «центру» в період трансформаційних змін в національній економіці. Як підкреслював вчений: «Тривалі центр-периферійні відносини спричиняють поглиблення нерівності у рівнях добробуту різних регіонів, недовикористання наявних ресурсів, неефективне розміщення галузей, надмірну концентрацію процесу урбанізації у найбільшому міському центрі, обмеження потенціалу розвитку споживчого ринку в національному масштабі і політичну дестабілізацію» [22,

99]. Однак з часом, в міру завершення трансформацій, роль центру поступово має знижуватися. Хоча цей період, на думку вченого, може тривати надзвичайно довго.

Можна зробити висновок, що польська економіка знаходиться на стадії завершення трансформаційних змін, ознакою яких, з позицій регіонального підходу, є тенденція до деконцентрації економічного розвитку, наслідки якої вже у найближчій перспективі мають проявитися у поступовому зменшенні нерівномірності соціально-економічного розвитку в масштабах усієї національної економіки.

Україна ж, на жаль, поки що переживає період прискореного формування центр-периферійної моделі економічного розвитку, яка при пасивному спостереганні, супроводжуватиметься посиленням територіальної нерівномірності та загостренням соціально-економічних та політичних проблем в країні.

Деталізація показника виробництва валового внутрішнього продукту Польщі за підregionами свідчить про значну диференціацію всередині воєводств, масштаби якої інколи перевищують розбіжності між останніми. З цього випливає, що внутрішньорегіональна диференціація виступає вагомим чинником, який потребує врахування при визначенні стратегії і прийнятті управлінських рішень щодо подальшого ефективного регіонального розвитку країни. Аналіз процесів і тенденцій на внутрішньорегіональному рівні надає додаткову важливу інформацію про характер та особливості змін, що відбуваються у територіальному просторі держави. Продемонструємо це на прикладі 5 провідних польських регіонів (табл. 2).

У всіх без виключення воєводствах є власний «лідер», який значно випереджає інші території за показником створюваного ВРП. Пальму першості, поза конкуренцією, утримує столичний регіон (Мазовецьке воєводство), в якому на столицю (м. Варшава) припадає близько 60% ВВП регіону. В інших регіонах «частка» лідерів є значно меншою і коливається в діапазоні від 21,2 (Сілезьке воєводство) до 39,7% (Малопольське воєводство). У 4 (з 5) регіонах «лідерство» міцно утримують точкові території — окремі міста (Вроцлав, Краків, Варшава, Познань), що є наочним підтвердженням визначальної ролі міст в розвитку національної економіки і вимагає застосування особливих інструментів державного управління. При цьому відрив лідерів від інших територій поступово скорочується (відбувається зменшення їхньої частки у ВРП регіону), в т.ч. й для столичного регіону. Одночасно в кожному регіоні спостерігається поява нового «центру зростання», який демонструє найбільшу динаміку приросту — найчастіше це підregion (також у 4 з 5), що посідає другу сходинку в рейтингу підregionів кожного регіону. Характерним майже для всіх регіонів (крім Малопольського воєводства) є наявність аутсайдера, відставання якого від інших з часом збільшується.

Таким чином, внутрішньорегіональна «поляризація» розвитку регіонів Польщі за економічними показниками не тільки зберігається, а навіть дещо й посилюється.

У той же час вагомим результатом здійснюваної в Польщі політики регулювання регіонального розвитку є поступове згладжування розбіжностей між регіонами країни за рівнем життя, одним з індикаторів якого є середня зарो-

бітна плата. Так, якщо у 2006 р. у Польщі відставання за показником середньої заробітної плати понад 10% від його середнього рівня по країні мали 9 воєводств, з найгіршим значенням у Підкарпатському воєводстві – 17,3%, то у 2013 р. їх кількість зменшилася до 7, з найгіршим значенням у Вармінсько-Мазурському воєводстві – 15,8% [30, 26; 32, 26]. Для порівняння зазначимо, що в Україні у 2006 р. понад 10%-не відставання спостерігалось в 15 регіонах, у т.ч. у 9 регіонах – понад 20%. Найбільшим воно було в Тернопільській області – 30,2%. У 2013 р. їх число зросло до 16, у т.ч. у 8 – понад 20%, найбільше – 27,7% (знов у Тернопільській області) [16, 410; 17, 366].

Таблиця 2. Внутрішньорегіональна диференціація в розвитку польських регіонів*

Регіони, підрегіони	Частка у ВВП регіону			2012/2000 рр., зміна частки (+,-)
	2000	2005	2012	
Нижньосілезьке воєводство:	100,0	100,0	100,0	-
м. Вроцлав	32,1	29,8	29,7	-2,4
Легницько-Глоговський	19,2	22,5	23,4	4,2
Вроцлавський	12,9	13,7	16,8	3,9
Валбжиський	18,2	18,1	15,1	-3,1
Сленюгурський	17,5	15,9	15,0	-2,5
Малопольське воєводство:	100,0	100,0	100,0	-
м. Краків	43,0	42,2	39,7	-3,3
Краківський	12,9	14,5	16,9	4,0
Освенцимський	18,3	17,4	16,4	-1,9
Новосондєцький	15,8	15,6	16,1	0,3
Тарновський	9,9	10,3	10,9	1,0
Мазовецьке воєводство:	100,0	100,0	100,0	-
м. Варшава	62,3	62,1	59,1	-3,2
Варшавський Західний	9,7	10,0	11,6	1,9
Цехановсько-Плоцький	8,2	8,3	9,0	0,8
Варшавський Східний	7,2	7,2	8,1	0,9
Остроленцько-Сєдлецький	6,9	6,7	6,8	-0,1
Радомський	5,8	5,7	5,4	-0,4
Сілезьке воєводство:	100,0	100,0	100,0	-
Катовицький	22,7	22,4	21,2	-1,5
Бельський	13,3	12,6	13,6	0,3
Сосновецький	14,9	14,8	13,6	-1,3
Рибницький	11,4	12,2	12,5	1,1
Глівіцький	11,1	10,5	11,8	0,7
Тиський	9,9	10,5	11,4	1,5
Чєнстоховський	9,2	9,4	9,1	-0,1
Битомський	7,5	7,6	6,8	-0,7
Великопольське воєводство:	100,0	100,0	100,0	-
м. Познань	33,2	32,7	29,5	-3,7
Познанський	16,3	16,4	19,4	3,1
Каліський	14,2	14,6	15,4	1,2
Конінський	14,3	14,4	14,0	-0,3
Лєщинський	12,4	12,5	13,2	0,8
Пільський	9,6	9,4	8,5	-1,1

* розраховано і складено за даними [28; 29].

Структурні територіальні зрушення в польській економіці свідчать про певні здобутки у сфері державної регіональної політики, що проявляється в стабільному макроекономічному зростанні вже не один рік поспіль, підвищенні конкурентоспроможності та ефективності національної економіки, поступовому подоланні асиметрії у територіальному просторі держави.

Наявний позитивний досвід Польщі є вкрай актуальним для України та потребує ретельного вивчення й аналізу з метою можливого використання при уточненні змісту стратегії регіонального розвитку нашої держави та створенні ефективного механізму й інструментів її реалізації.

Сучасна регіональна політика Польщі вирізняється низкою специфічних рис:

1. В основу Державної стратегії регіонального розвитку Польщі на 2010–2020 рр. було покладено нову парадигму управління регіональним розвитком, яка має суттєві відмінності від підходів й принципів, що використовувалися у попередні періоди. Ключовими положеннями нової парадигми є такі:

- основою формування стратегії є інтегровані (комплексні) проекти, замість традиційного секторального підходу;
- визначення чинників конкурентоспроможності та цілеспрямоване сприяння зростанню в найбільш конкурентоспроможних осередках;
- орієнтація на підвищення згуртованості територій завдяки більш активному руху капіталу, населення, знань та інновацій;
- інтегральне використання задля реалізації стратегії «м'яких» і «твердих» інструментів, бізнесового оточення, соціального капіталу, кращої координації;
- стимулювання розвитку через призму територіального підходу щодо здійснення управлінських дій (дослідження різноманітності, посилення координації, багаторівневе управління), розроблення комплексних програм стратегічного управління у сфері просторової інтеграції;
- виділення, поряд з адміністративними, функціональних одиниць та диференційований підхід до різних типів територій, з урахуванням взаємозалежності між районами стимулювання економічного зростання та периферійними районами;
- участь в управлінні представників усіх гілок влади, громадських організацій, бізнесу [2].

2. Усі стратегічні цілі державної регіональної політики (ціль 1 – конкурентоспроможність, ціль 2 – єдність, ціль 3 – ефективність) чітко структуровані і деталізовані у трьох вимірах – регіон, місто, сільський район.

При цьому на особливу увагу заслуговує акцент на двоякому розумінні регіону як головного елементу просторової структури країни: з одного боку, адміністративна одиниця, а з іншого – функціональна одиниця має власну ідентичність, належить до специфічної соціально-економічної групи, пов'язаної з воєводським містом та іншою частиною території.

3. Виділення як об'єктів управління, локальних територіальних утворень – міст, визначення їх функцій відповідно до статусу та ролі в економічному розвитку країни в цілому і окремого регіону (столиця держави, міста – центри

воеводств, інші центри воеводств, субрегіональні міста), розробка механізмів співпраці між містами як всередині регіонів, так й на міжрегіональному рівні.

4. Підтримка міських осередків як один з основних напрямків регіональної політики, оскільки сильне місто здатне визначати конкурентні позиції усього регіону як на національному, так й на міжнародному рівнях. Окрема увага при цьому приділяється столицям регіонів як головним центрам розвитку, що роблять найбільший внесок у підвищення конкурентоспроможності регіону, збільшуючи тим самим позитивний вплив на територію усього воеводства.

5. Виокремлення потенціалу сільських районів та визначення заходів, спрямованих на повніше його використання (розширення можливостей працевлаштування сільських мешканців, створення ефективної транспортної інфраструктури, підтримка розвитку районних та інших міст, створення інституційних умов для збільшення несільськогосподарських інвестицій, стимулювання місцевого розвитку).

6. Побудова комплексної системи реалізації стратегії, якою визначено:

- повноваження сторін, що беруть участь у здійсненні регіональної політики: центральні органи влади (уряд, профільне міністерство, інші міністерства); воеводства, європейська комісія, органи місцевого самоврядування, інші партнери (асоціації та неурядові організації, наукові установи, приватні особи тощо);

- систему стратегічних документів, що розробляються та взаємозв'язок між ними: національний рівень (довгострокова і середньострокова національні стратегії розвитку; трансрегіональні стратегії, сфера дії яких виходить за рамки одного воеводства; інші стратегії розвитку, прийняті Радою Міністрів Польщі); регіональний рівень (Стратегії Розвитку Воеводств; стратегії інших суб'єктів на субрегіональному рівні); документи, що розробляються у рамках взаємодії з ЄС;

- систему планових документів та інструментів, що забезпечують реалізацію цілей Державної стратегії регіонального розвитку (окремо під кожен ціль) [2];

- систему моніторингу та оцінки регіональної політики (обсерваторії територіального розвитку, звіт про регіональну політику, бази даних індикаторів, система оцінки на національному і регіональному рівнях).

7. Цільове виділення коштів на здійснення регіональної політики, окремо від коштів, призначених на галузеву і національну політики.

Загальні обсяги фінансування, передбачені Державною стратегією регіонального розвитку, безпосередньо на реалізацію цілей регіональної політики на 2007–2013 рр. були визначені в обсязі 25,4 млрд євро, а після 2013 р. — на рівні 3% від обсягу ВВП 2008 р. Для порівняння зазначимо, що фактичні видатки у 2008 р. склали 5,6 млрд зл., що становило близько 0,45% ВВП, а у 2013 р. вони досягли 25,5 млрд зл., або 1,6% ВВП країни [2].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Попри існуючі проблеми, дієвість заходів державної регіональної політики в Польщі підтверджується позитивними структурними змінами на регіональному рівні, тенденціями деконцентрації економічної діяльності, згладжуванням соціально-економічних диспропорцій та зменшенням регіональної асиметрії в національній еко-

номії у 2005–2013 роках. У цей же час регіональний розвиток української економіки супроводжувався посиленням поляризації та подальшою концентрацією ресурсів і виробництва в обмеженій кількості регіонів країни.

Затверджена в Україні у 2014 р. Державна стратегія регіонального розвитку до 2020 р. [1] є вагомим кроком уперед у порівнянні з попередніми документами, але й вона потребує низки суттєвих уточнень і доповнень, які мають ґрунтуватися на нових методологічних підходах та новому баченні ролі та місця окремих територіальних утворень в економічному розвитку країни (регіони, центральні міста регіонів, субрегіональні міста, сільські райони); конкретизації стратегічних цілей за окремими рівнями та об'єктами регіональної політики; створення цілісної системи планування регіонального розвитку національної економіки з відповідним методичним та організаційним забезпеченням; інституційної й фінансової підтримки з боку держави та інших учасників; системи моніторингу, оцінки регіональної політики та її впливу на розвиток національної економіки; більш активної співпраці з міжнародними організаціями.

У цьому зв'язку польський досвід формування та здійснення державної регіональної політики, що його розглянуто в статті, представляє практичний інтерес для органів державної та місцевої влади в Україні в контексті територіальної децентралізації та майбутньої інтеграції нашої держави в європейський простір.

1. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385 // zakon.rada.gov.ua.

2. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie: Dokument przyjęty przez Radę Ministrów dnia 13 lipca 2010 r. // www.mir.gov.pl.

3. Бутко М.П., Хомик О.Д. Методологічні засади формування сучасної парадигми політики регіонального розвитку // Регіональна економіка. — 2014. — №2. — С. 7–16.

4. Валовий регіональний продукт за 2012 рік: Статистичний збірник / За ред. І.М. Нікітіної. — К.: Державна служба статистики України, 2014. — 79 с.

5. Василенко В.Н., Медведь В.Ю., Савельева Т.М. Экономическое развитие регионов: сходство и различие: Монография / Науч. ред. В.Н. Василенко; НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. — Донецк: Юго-Восток, 2010. — 219 с.

6. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: Монографія / За ред. З.С. Варналя. — К.: НІСД, 2007. — 820 с.

7. Державне управління регіональним розвитком України: Монографія / В.Є. Воротін, Я.А. Жаліло, С.О. Біла та ін.; За заг. ред. В.Є. Воротіна, Я.А. Жаліла. — К.: НІСД, 2010. — 288 с.

8. Капітальні інвестиції в Україні у 2007–2011 роках: Стат. Збірник / Відп. за вип. М.М. Собко. — К.: Державна служба статистики України, 2012. — 122 с.

9. Кизим Н.А., Раевнева Е.В., Бобкова А.Ю. Неравномерность регионального развития в Украине: теоретические основы, инструментарий диагностики, тенденции: Монография. — Харьков: ИНЖЕК, 2011. — 224 с.

10. Основні засоби України за 2000–2010 роки: Стат. збірник / Відп. за вип. М.М. Собко. — К.: Державна служба статистики України, 2012. — 293 с.

11. Регіони України 2010: Статистичний збірник / За ред. О.Г. Осауленка. — К.: Державна служба статистики України, 2010. — Ч. I. — 368 с.

12. Регіони України 2011: Статистичний збірник / За ред. О.Г. Осауленка. — К.: Державна служба статистики України, 2014. — Ч. II. — 783 с.

13. Регіони України 2014: Статистичний збірник / За ред. О.Г. Осауленка. — К.: Державна служба статистики України, 2014. — Ч. I. — 299 с.

14. Регіони України 2014: Статистичний збірник / За ред. О.Г. Осауленка. — К.: Державна служба статистики України, 2014. — Ч. II. — 733 с.

15. Романюк С.А. Розвиток регіонів у відкритій економіці: теорія, політика, практика: Монографія. — К.: НАДУ, 2013. — 375 с.
16. Статистичний щорічник України за 2007 рік / За ред. О.Г. Осауленка. — К.: Державний комітет статистики України, 2008. — 572 с.
17. Статистичний щорічник України за 2013 рік / За ред. О.Г. Осауленка. — К.: Державна служба статистики України, 2014. — 534 с.
18. Сторонянська І. Регіональний розвиток України: проблеми інтеграції та конвергенції. — Львів: ІРД НАН України, 2010. — 324 с.
19. Федюлова Л.І., Буга Н.Ю. Інноваційний розвиток проблемних регіонів: Монографія. — Миколаїв: НУК, 2010. — 144 с.
20. Шульц С.Л. Регіональна політика в Україні: еволюційні засади та стратегічні перспективи // Регіональна економіка. — 2014. — №3. — С. 26–36.
21. Cieslik, A., Rokicki B. (2013). Regional wage determinants in Poland: the empirical verification of the NEG approach. *Bank i Kredyt*, 2: 159–173.
22. Friedmann, J. (1966). *Regional development policy; a case study of Venezuela*. Cambridge, Mass., M.I.T. Press. 279 p.
23. Gorzelak, G. (2009). Fakty i mity rozwoju regionalnego. *Studia Regionalne i Lokalne*, 2(36): 5–27.
24. Kozak, M.W. (2014). Konflikty wokół nowego paradygmatu a rozwój regionalny Polski po 1990 roku. *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, 1(37): 163–180.
25. Olechnicka, A. (2004). *Regiony peryferyjne w gospodarce informacyjnej*. Warszawa: Wyd. Naukowe Scholar. 206 s.
26. Ploszaj, A. (2011). Polityka spójności jako narzędzie stymulacji współpracy między miastami — przykład INTERREG i URBACT. *Studia Regionalne i Lokalne*, Wydanie specjalne: 57–66.
27. Produkt krajowy brutto — Rachunki regionalne w 2005 r. / Urząd Statystyczny w Katowicach, Ośrodek Rachunków Regionalnych, pod. kier. D. Doniec // stat.gov.pl.
28. Produkt krajowy brutto — Rachunki regionalne w 2007 r. / Urząd Statystyczny w Katowicach, Ośrodek Rachunków Regionalnych, pod. kier. D. Doniec // stat.gov.pl.
29. Produkt krajowy brutto — Rachunki regionalne w 2012 r. / Urząd Statystyczny w Katowicach, Ośrodek Rachunków Regionalnych, kier. D. Doniec // stat.gov.pl.
30. Regiony Polski 2007. Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych, 2014. 49 s.
31. Regiony Polski 2008. Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych, 2014. 53 s.
32. Regiony Polski 2014 / Folder roczny. Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych, 2014. 53 s.
33. Skrzyp, J. (2009). Zróżnicowany rozwój polskich regionów i jego konsekwencje. *Zeszyty Naukowe Akademii Podlaskiej w Siedlcach. Seria: Administracja i Zarządzanie*, 8(81): 9–20.
34. Smetkowski, M. (2011). Polityka spójności a konkurencyjność dużych polskich miast. *Studia Regionalne i Lokalne*, Wydanie specjalne: 31–56.
35. Szlachta, J., Zaleski, J. (2010). Kierunki polityki regionalnej w Polsce do roku 2020. *Gospodarka Narodowa*, 10: 37–56.
36. Wyjczik, P. (2008). Dywergencja czy konwergencja: dynamika rozwoju polskich regionów. *Studia Regionalne i Lokalne*, 2(32): 41–60.

Стаття надійшла до редакції 13.01.2015.